

Dylan je Dylan je Dylan

21.1.2015 A2 str. 14 Hudba

Michal Kotík

Co ještě dodat k oficiální postkulturní legendě?

K Bobu Dylanovi lze přistupovat mnoha způsoby, jak dokazuje více než bohatý seznam „dylanovské“ literatury. O nový pohled na jeho osobnost a tvorbu se pokoušejí dvě nedávno vydané publikace – studie amerického hudebního publicisty Davida Daltona a esej českého anglisty Jakuba Guziura.

Málokterý umělec byl podroben tak pečlivému zkoumání ohledně vztahu života a díla jako Bob Dylan. Na jedné straně byl adorován jeho talent, vize a nezpochybnitelný kulturní vliv, na straně druhé byl často zatracován těmi, jejichž představu o světě narušoval odkrýváním nových teritorií, a to nejen v populární hudbě. I přes množství publikovaných dylanovských textů zůstává hudebníková osobnost stále poněkud záhadná. U nás vyšel mimo jiné první díl Dylanových Kronik (2004, česky 2005), sbírka písňových textů Lyrics/ Texty 1962–2001 (2004, česky 2007) a dvojice biografí od Clintona Heylina a Howarda Sounese. Loni na podzim přibyly další dvě publikace: Kdo je ten chlap? Hledání Boba Dylana (Who Is that Man? In Search of the Real Bob Dylan, 2012) od Davida Daltona, dlouholetého redaktora časopisu Rolling Stone, a český příspěvek Mýtus Boba Dylana od Jakuba Guziura.

Život jako film

Oddělit „pravého Dylana“ od legendy, která ho již více než padesát let obklopuje, je obtížné. David Dalton se ve své studii pokusil postihnout podíl osoby s občanským jménem Robert Zimmerman na tvorbě dylanovského mýtu. „Dylanův osobní příběh – ať se mu to líbí nebo ne – je pevně spjatý s šedesátými léty a jejich důsledky,“ tvrdí autor a dodává: „Dylan je metodický herec, který na svůj život pohlíží jako na symbolický film.“ Dalton sleduje sérii muzikantových proměn – od teenagera z minnesotského Duluthu, ovlivněného popem, country music a delta blues, přes dvacetiletého folkového bohéma a tvůrce protestsongů ze začátku šedesátých let, rockového básníka a extravagantního podivína v polovině těžké dekády, znovuzrozeného křesťana na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let až po jeho současný život, trávený na „nekonečném turné“.

V šedesátých letech byl Dylan považován za proroka své generace. Všichni tehdy chtěli změnit svět a Dylan k tomu poskytl skvělou zvukovou kulisu. Písňe Blowin' in the Wind, e Times e They Are A -Changin', Chimes of Freedom či Masters of War sice pomohly formovat protestní hnutí bojující proti segregaci či válce ve Vietnamu, ale v podstatě šlo jen o nezamýšlený důsledek Dylanova záměru stát se uznávaným písničkářem. Muzikant se s protestním hnutím a klasickým folkem rozešel v roce 1963, kdy při udělení ceny pro bojovníky za lidská práva skandálním způsobem naznačil, že už ho politická témata nezajímají. Věhlas, který mu „politické“ období přineslo, ho ale pronásleduje dodnes.

Obdobně jako v případě folku i Dylanův přerod v rockera přinesl žánru nové impulsy. Původní rock'n'rollové písňe nestály na textech, ale na pocitech, které vyvolávaly. To se v roce 1965 definitivně změnilo singlem Like a Rolling Stone, který byl ukázkou zcela nové, amfetaminy poháněné obraznosti. Drogy ostatně hrály v Dylanově životě vždy významnou roli. Na rozdíl od hippies je však nechápal jako cestu ke společnosti míru a lásky – naopak mu byly zdrojem apokalyptických vizí. To se odrazilo především na albech Highway 61 Revisited (1965) a Blonde on Blonde (1966).

Dylanova síla ale netkví ani tak v daru jazyka, jako spíš v tom, že se po období tvůrčí či osobní krize dokázal vždy vzchopit a pokračovat dál jinou, nečekanou, a přitom opět zajímavou cestou. Ač byl mnohokrát odepisován, vždycky dokázal opět překvapit. Dalton vychází z ideje, že Dylan je produktem svého vlastního mýtu. Místo psaní klasicky pojaté biografie se proto rozhodl zkoumat různé stránky umělcovy tvůrčí osobnosti – zaujatého folkaře, rockového básníka, abstraktního filmaře, ale také ziskuchtivého egomaniaka, plagiátora a manipulátora. Díky tomuto přístupu pak Dalton dospívá k věrohodným vysvětlením některých nejasných událostí. Dylan například nebyl na Newportském folkovém festivalu v roce 1965 „vybučen“ za to, že elektrickou hudbou zradil folk, ale proto, že hrál při špatném ozvučení jen patnáct minut. Stejně tak dohady opředená motocyklová havárie v roce 1966 ve skutečnosti vůbec neohrozila jeho život – byla pouze využita k získání času na splnění závazků vůči nahrávacím společnostem. Dylanův příběh je esencí selfmademanství, ve kterém se protíná to, co člověk vytváří, s reklamou, již sám sobě dělá. A právě v autorově analýze takto pojatého Dylanova mýtu tkví přínos knihy. Místo obvyklých historek ze života nám zajímavě a vtipně ukazuje, jakým způsobem – ať už úmyslně či mimoděk – Dylan vytvářel vlastní legendu.

Bezvýchodné vyhnanství

Na rozdíl od Daltona, jemuž jde především o proces tvorby Dylanova mýtu, se původní český esej Jakuba Guziura Mýtus Boba Dylana zaměřuje na kontext vlivů a trendů. Autora zajímá „významová dynamika díla v nejširších kulturních souvislostech“ a nahlíží ji skrze píseň Desolation Row, nabitou postmoderními odkazy, alegoriemi a metaforami. Ve čtyřech kapitolách se nejprve zabývá tvůrčovou snahou zbavit se „stigmatu“ folkového trubadúra a hledáním jeho nového uměleckého výrazu. Dylan ho nachází v městském blues. Nový styl se naplno projevil na desce Highway 61 Revisited (1965), jejíž název metaforicky odkazuje k cestě, po které se blues dostalo z Mississippi do Chicaga. Guziur oprávněně tvrdí, že album „v době vydání vzbudilo bouřlivé a rozporuplné reakce, jejichž intenzita se blížila hysterii; o necelé půlstoletí později ovšem nemůže být pochyb o tom, že jde nejen o nahrávku, která jako celek do značné míry předurčila podobu americké populární hudby konce šedesátých let, ale i o jedno z nevlivnějších alb druhé poloviny 20. století“.

Na složitou hudebně -básnickou kompozici Desolation Row nahlíží Guziur postkulturní optikou George Steinera – tedy s ohledem na proměnu tradičního, elitářského pojetí kultury. Místo o uchování souboru trvalých hodnot jde o spotřebu „nekonečně prodlužovatelné řady prchavých prožitků“, vzniká nárok na okamžitou personalizaci významu a umění se přesouvá do oblasti osobního vkusu. I když Dylana ovlivnila celá řada autorů, Desolation Row zpracovává především odkaz T. S. Eliota a Ezry Pounda – je jakousi postkulturní metamorfózou Eliotovy Pustiny. Dylan ovšem nevidí spásu rozbitého světa v duchovní obrodě, místo toho z pozůstatků trosek západní civilizace „skládá groteskní cirkusové výjevy“ a jedinou možnou alternativou je mu bezvýchodné vyhnanství. Ze zdánlivě svévolných a povrchních básnických obrazů podle Guziura vyvstávají „tvárné rysy soudobého prostředí“ a za vlastní obsah písně „je proto možno považovat významuplnou rekonstrukci postkulturní dynamiky“.

Na závěr autor ukazuje, že citace Dylanova díla se objevují nejen v oblasti hudby, ale třeba i v superhrdinských komiksech. Například Alan Moore ve Strážcích (2004) cituje právě z Desolation Row, irský autor Tim Booth zase ve sci -fikomiksu e Gates of Eden (2006) parafrázuje Dylanovu stejnojmennou skladbu a postavou Johna Wesleya Hibbingse, která má Dylanovu tvář a promlouvá útržky jeho textů, odkazuje na album John Wesley Harding (1967). V komiksu Dallas (2008) od Gerarda Wayne je Dylan znázorněn jako unavený Bůh, poskytující nesrozumitelné a veskrze chmurné rady. S trochou ironie tak lze poznamenat, že postkultura dnes zachází s Dylanem stejně, jako on sám dříve nakládal s Eliotem či Poundem. A jak tvrdí Guziur, na „počátku 21. století se Dylan, všeobecně uznávaný ‚kulturní hrdina‘ a oficiální legenda, jehož dílo lze dnes podle libosti konzumovat jako snadno stravitelné ‚retro‘, opět stal úspěšnou obchodní značkou“.

David Dalton: Kdo je ten chlap? Hledání Boba Dylana. Přeložil Ladislav Šenkyřík. Nakladatelství 65. pole, Praha 2014, 448 stran.

Jakub Guziur: Mýtus Boba Dylana. Postkulturní esej. Nakladatelství 65. pole, Praha 2014, 88 stran.

Foto popis| Kdo je ten chlap? Foto John Shearer

O autorovi| michal kotík, Autor je sociolog.